

Про шлях Бевз Григорія Петровича та Валентини Григорівни

Бузок десь називають бузом, безом,
А в нас на Уманщині й на Волині
Кущі ті називають люди бевзом
Від діда-прадіда й донині.
Від тих кущатих деревець-лози,
Що так весною квітнуть хорошенько,
Пішли у світ і прізвище Бевзи,
І Бевзухи, і Бевзушенки.
Григорій Бевз

7 лютого 2026 року виповнилося 100 років з дня народження Григорія Петровича Бевза, а 26 квітня 2025 року виповнилося 70 років з дня народження його доньки, Валентини Григорівни Бевз. Родина Бевзів є прикладом плідної педагогічної династії, де професійні інтереси, спільні цінності та любов до пізнання нового трансливалися протягом декількох поколінь.

Григорій Петрович Бевз (1926 –2021) розпочав свій життєвий шлях у складних умовах: його дитинство припало на голод 1933 року та роки Другої світової війни. У юності він працював слюсарем, помічником коваля та підземним електрослюсарем на шахті в Кривому Розі. Його шлях до освіти був надзвичайно наполегливим. Наприклад, він щодня долав пішки 7 кілометрів із рідного села Війтівка до школи в місті Умань, яку закінчив у 22 роки зі срібною медаллю.

Григорій Петрович демонстрував жагу до знань у непрості часи. У 1950 році він закінчив Уманський учительський інститут. Професійний шлях свій розпочав з викладання математики та фізики у сільських школах Христинівського району на Черкащині: спочатку в Угловатській семирічці, а пізніше – в Івангородській та Верхняцькій середніх школах. Працюючи з дітьми, він швидко збагнув, що основною перешкодою для учнів є невміння оперативно встановлювати логічні зв'язки між математичними величинами. Вважав, що навчити розв'язувати задачі можна лише через постійну практику опрацювання великої кількості вправ, розглядаючи задачу як метод навчання та засіб організації мислення. На своїх уроках він впровадив обов'язкову 10-хвилинну розминку на початку кожного уроку, пропонуючи учням близько 10-15 усних задач. Він свідомо розпочинав із найелементарніших завдань, посилював навіть для першокласників, щоб зняти психологічний бар'єр і залучити до роботи всіх. Ускладнював задачі повільно. Вправи брав з голови відповідно до ситуації в класі. У процесі такої роботи учні класу розв'язували усно значно більше задач, ніж письмово. В подальшому ці учні продемонстрували найкращі результати на іспитах у районі. Вважав, що не менш важливим за доведення теорем є формування понять, їхні означення, класифікації, приклади і контрприкладі, а також геометричні величини, їх вимірювання та обчислення, геометричні побудови.

Григорій Петрович мав неабиякий хист до музики, мав ідеальний слух, був справжнім мультиінструменталістом у молодості. Вмів грати на скрипці, мандоліні та багатьох духових інструментах. Під час вчителювання в селі Угловата він з іншими вчителями запровадив оркестр та театральний гурток.

Григорій Петрович підтримував активне листування зі своїми учнями протягом багатьох років після завершення роботи в школі. Він був прикладом для багатьох учнів. Зокрема, його учениця з Угловатської школи Кучер Є. П. згодом теж обрала професію вчительки математики та працювала в Уманській школі № 2 (школі, яку колись закінчив Григорій Петрович).

Паралельно з початком педагогічної діяльності він навчався заочно на фізико-математичному факультеті Криворізького педагогічного інституту, який закінчив із відзнакою у 1952 році.

Протягом 1954 –1957 років він проходив навчання в аспірантурі Київського державного педагогічного інституту імені О. М. Горького (нині Український державний університет імені М.П. Драгоманова) за спеціальністю «Методика викладання математики». Його науковим керівником був Давид Мойсейович Маєргоїз. Григорій Петрович свідомо обрав методику, а не теорію чисел, пояснюючи свій вибір тим, що методика є соціально значущою.

Варто зауважити, що шлях до захисту був непростим. Першу дисертацію він не зміг подати до захисту, оскільки на аналогічну тему вже захистилася інша дослідниця у Ленінграді. Через це був змушений самостійно сформулювати нову тему - «Доведення в шкільному курсі алгебри», за якою успішно захистився у 1961 році.

Після завершення аспірантури у 1957 році він був направлений в Криворізький педагогічний інститут на роботу, де до 1961 року обіймав посаду старшого викладача. Під час роботи в Кривому Розі він також викладав у випускних класах вечірньої школи.

З 1961 року він працював у Київському державному педагогічному інституті імені О. М. Горького (нині Український державний університет імені М.П. Драгоманова), де з 1972 по 1983 очолював кафедру методики математики. Він читав різні курси: теорія чисел, елементарна математика, історія математики, методика математики. Конспект лекцій завжди писав, але на парах їх не використовував, бо любив імпровізувати, а конспект завжди гальмував. На підготовку лекцій з методики математики витрачав вдсятеро більше часу, ніж на суто математичні курси.

У 1960–70-х роках, він видав методичні посібники («Методика викладання математики», «Методика викладання алгебри»), які вирости з його власних дисертаційних досліджень, адаптованих для реальних потреб школи.

Григорій Петрович протягом багатьох років був відповідальним редактором республіканського науково-методичного збірника «Методика викладання математики». Як редактор наукових збірників, він вичитував усі статті, часто надаючи детальні рекомендації авторам-початківцям, щоб зробити їх змістовнішими, але також міг безжалюбно відхилити недостатньо якісні на його думку праці досвідчених авторів. Він був вимогливим до себе та до інших.

За свою багаторічну діяльність він підготував кілька тисяч учителів математики та 20 кандидатів наук. Стосунки Григорія Петровича з молодими науковцями та аспірантів базувалися на засадах глибокої поваги, щирої допомоги та професійної вимогливості. Він завжди дотримувався принципу, який перейняв від свого вчителя Олександра Астряба: «коли не зовсім вдало пише початківець, то йому потрібно допомогти».

Бевз Г. П. мав принципову позицію щодо втручання відомих математиків у шкільну освіту. Він вважав, що вони, будучи авторитетами у своїй сфері, часто були не достатньо обізнаними в методиці. Зокрема, він знайшов близько 30 помилок у пробному підручнику академіка А. М. Колмогорова «Геометрія-6», про що особисто написав автору. Колмогоров А. М. подякував і погодився з більшістю зауважень. Але був і інший випадок. Григорія Петровича зобов'язали провести апробацію експериментального посібника «Геометрія 6 -10 класи» О. В. Погорелова. Виявивши в ньому недоліки, Бевз Г. П. у січні 1981 року написав автору приватного листа, де перелічив помилки, сподіваючись допомогти в підготовці нового видання. У листі він також просив звільнити його від консультування вчителів щодо цього посібника, оскільки його власні погляди на курс геометрії суттєво розбігалися з підходом О. В. Погорелова. Замість професійної дискусії цей лист викликав обурення і мав важкі наслідки для кар'єри Григорія Петровича, призвівши до адміністративного тиску та заборон на друк його праць продовж тривалого часу. Згодом з'ясувалося, що зауваження були обґрунтованими. За кілька місяців на адресу Погорелова О. В. надійшло понад 400 сторінок критичних зауважень з усього СРСР. Найбільш нищівною була оцінка академіка О. Д. Александрова (найтитулованішого на той час геометра в СРСР).

Григорій Петрович Бевз був надзвичайно різнобічною особистістю, чії таланти та вміння виходили далеко за межі математичної науки та методики.

Писати вірші він почав ще у шкільні роки, а під час навчання в інституті виборов перше місце в поетичному конкурсі. Його літературний доробок надзвичайно багатий: він є автором

збірок для дітей, унікальної праці «Римована математика» та великих форм, таких як поема «Енеїда: перелицьована втретє». Крім того, він виявив себе як глибокий мислитель та історик, написавши книги «Діалектика буття», «Про любов», «Українці» та фундаментальне краєзнавче дослідження «Історія Уманщини».

Саме в Умані, в Уманському учительському інституті, Григорій Петрович познайомився зі своєю майбутньою дружиною Майєю Анатоліївною, з якою у них народилось двоє доньок – Валентина та Наталія. За освітою вони

також були вчителями математики.

Валентина Григорівна Бевз (1955 - 2021) – старша донька Григорія Петровича і Майї Анатоліївни. Вона закінчила з відзнакою той самий інститут, де працював її батько, та працювала вчителем школи № 26 м. Києва та викладачем для іноземних студентів в Київському інституті громадянської авіації (нині КАІ).

1987 – 1990 роки – Валентина Григорівна навчалась заочно в аспірантурі Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР, а у 1990 там захистила кандидатську дисертацію «Методичні основи побудови системи стереометричних завдань» під керівництвом Тамари Миколаївни Хмари.

З 1991 року вона почала працювати на кафедрі математики та методики математики НПУ імені М. П. Драгоманова на посаді асистента. А з 1993 року перейшла на посаду старшого викладача. Викладала методику навчання математики та історію математики.

Захоплення Валентини Григорівни Бевз були надзвичайно різноманітними й часто перепліталися з її професійною діяльністю. Вона з дитинства дуже любила читати, глибоко цікавилася психологією, що згодом відобразилося в її наукових працях через створення психологічного підґрунтя для вивчення математики, врахування індивідуальних особливостей учнів та розвиток обдарованості. Захоплення подорожами розпочалося ще в студентські роки і зміцнилося в період роботи з іноземними студентами, коли вона відвідала багато країн Азії. В подальшому вона також активно брала участь в міжнародних конференціях за кордоном.

Вона завжди стежила за новими тенденціями в освіті, не боялася експериментувати з новими формами навчання, хоча й спиралася на класичні традиції. Вона активно використовувала мультимедійні презентації, відео та створювала спеціальні програми, що анімували історичні задачі, аби посилити наочність курсу та мотивацію студентів. Ще до широкого впровадження хмарних технологій вона розробила власну комп'ютерну оболонку для тестування студентів з історії математики.

У 1995 році їй було присвоєно вчене звання доцента.

Основним напрямом наукової діяльності Валентини Бевз була історія математики.

У 2002–2005 роках навчалась в докторантурі у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова. У своєму докторському дослідженні вона довела, що історичний матеріал впливає не лише на інтелект студента, а й на його афективну сферу (емоції, переживання, інтерес до навчання). Вона розробила та науково обґрунтувала концепцію вивчення і використання історії математики як інтеграційної основи навчання математичних дисциплін для майбутніх учителів.

Крім того вона запропонувала:

- будувати курс історії математики як комплекс: лекції за хронологічним принципом, а практику – за історією розвитку окремих галузей,
- впровадити для першокурсників пропедевтичний курс «Математика як наука і навчальний предмет».

У 2004 році вийшов її навчальний посібник для студентів фізико-математичних факультетів педагогічних університетів «[Практикуму з історії математики](#)», а у 2005 році – її монографія «[Історія математики у фаховій підготовці майбутніх учителів](#)». Крім того вона створила програму факультативних курсів з історії науки для учнів основної та старшої школи.

24 квітня 2007 року Бевз В. Г. захистила докторську дисертацію на тему «Історія математики як інтеграційна основа навчання предметів математичного циклу у фаховій підготовці майбутніх учителів» у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова під керівництвом Шкіля Миколи Івановича.

З 2008 року Валентина Григорівна Бевз працювала на посаді професора кафедри математики та теорії і методики навчання математики НПУ імені М. П. Драгоманова.

Попри роботу в Києві, Валентина Григорівна підтримувала тісний професійний зв'язок з Уманню: за сумісництвом працювала в Уманському державному педагогічному університеті та разом із Годованюк Т. Л започаткувала Всеукраїнську студентську конференцію «Історія науки – майбутньому вчителю».

Важливе місце у її професійній діяльності посідала співпраця з журналом «Математика в школі» (з 2012 року мав назву «Математика в рідній школі»), де вийшло багато її статей. У редакції журналу вона пройшла шлях від автора до заступника головного редактора, яким була Хмара Тамара Миколаївна, а з 2012 року стала його головним редактором. В журналі вона вела постійну рубрику «Математичний календар» (загалом написала 112 календарів).

Під керівництвом Валентини Григорівни Бевз успішно захистилися 11 кандидатів педагогічних наук та 3 доктори педагогічних наук. Валентина Григорівна вирізнялася демократичним стилем керівництва, підтримувала наукову ініціативу молодих дослідників, щиро цікавилася долею кожного з них.

Процес підручникотворення в родині Бевзів – це унікальний приклад наукової спадкоємності, де створення навчальної літератури стало справою життя декількох поколінь. Початок створення безпосередньо шкільних підручників відбувся у 1980-х роках під час Всесоюзного конкурсу на написання підручників. Оскільки умови конкурсу вимагали, щоб над підручником працював не один автор, а колектив, то Григорій Петрович одразу залучив своїх доньок – Валентину та Наталію, які вже на той момент мали досвід роботи в школі. Загалом було написано низку підручників з математики, алгебри і геометрії для 5-11 класів. Їхні підручники були перекладені багатьма мовами, зокрема польською, угорською та румунською, для забезпечення навчання в школах національних меншин.

Література

1. Бевз Г.П. Моя методика математики / упорядник і відповідальний редактор В.О. Тадеєв. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2021. – 584 с.: іл. – Серія «Подвижники освіти».

2. Григорій Петрович Бевз: біобібліографічний покажчик / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова ; редколегія : Л. Л. Макаренко, Л. В. Савенкова, В. О. Швець, Д. В. Васильєва ; відповід. за вип. : Л. В. Савенкова ; упорядники : Н. І. Тарасова, Д. В. Васильєва ; бібліогр. ред. : О. Л. Хархун, Г. І. Шаленко. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2022. – 159 с. – Серія “Вчені НПУ імені М. П. Драгоманова”.
https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731800/1/Григорій%20Бевз_верстка.pdf

3. Валентина Григорівна Бевз: біобібліографічний покажчик / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова ; редколегія : Л. Л. Макаренко, Л. В. Савенкова, В. О. Швець, Д. В. Васильєва; упорядники: Н. І. Тарасова, Д. В. Васильєва ; бібліогр. ред. : Г. І. Шаленко, О. Л. Хархун. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2022. –150 с. – Серія “Вчені НПУ імені М. П. Драгоманова”.
<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731943/1/Валентина%20Бевз.pdf>

Дарина Васильєва

завідувач відділу математичної та інформатичної освіти
Інституту педагогіки НАПН України
кандидат педагогічних наук, старший дослідник